

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова Експертної комісії

**Українського інституту
національної пам'яті**

**з питань визначення належності
об'єктів**

**до символіки російської
імперської політики**

БРЕХУНЕНКО

Віктор

29.11. 2023 р.

**Фаховий висновок щодо належності
назви Національної музичної академії України імені П. І.
Чайковського
до символіки російської імперської політики**

Нормативно-правова підстава експертизи: частина 2 статті 6 Закону України «Про засудження та заборону пропаганди імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» № 3005-IX від 21 березня 2023 р. із змінами, внесеними Законом № 3097-IX від 03.05.2023 р.; підпункт 17-3 пункту 4 Положення про Український інститут національної пам'яті, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.11.2014 № 684 «Деякі питання Українського інституту національної пам'яті»; Положення про Експертну комісію Українського інституту національної пам'яті з питань реалізації норм Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії», затверджене Наказом Міністерства культури та інформаційної політики України від 25.07.2023 № 399 «Про затвердження Положення про Експертну комісію Українського інституту національної пам'яті з питань реалізації норм Закону України "Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії"» із

змiнами, внесеними згiдно з Наказом Міністерства культури та інформаційної політики України № 429 від 15.08.2023 № 429, Наказ Українського інституту національної пам'яті від 05.10.2023 № 35 «Про утворення Експертної комісії з питань визначення належності об'єктів до символіки російської імперської політики».

Визначення термінів у розумінні статті 2 Закону:

російська імперська політика (російська колоніальна політика) – система заходів, що здійснювалися органами управління, збройними формуваннями, політичними партіями, недержавними організаціями, установами, підприємствами, групами чи окремими громадянами (підданими) Російської імперії, Російської республіки, Російської держави, Російської Соціалістичної Федеративної Радянської Республіки, Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки, Союзу Радянських Соціалістичних Республік, Російської Федерації, спрямованих на підкорення, експлуатацію, асиміляцію Українського народу;

пропаганда російської імперської політики – публічна глорифікація або виправдання російської імперської політики, поширення інформації, спрямованої на виправдання російської імперської політики, а також публічне використання продукції, що містить символіку російської імперської політики, публічне заперечення злочинів (репресивних заходів) проти Українського народу;

русифікація – складова російської імперської політики, спрямована на нав'язування використання російської мови, пропагування російської культури як вищих порівняно з іншими національними мовами та культурами, витіснення з ужитку української мови, звуження українського культурного та інформаційного простору;

українофобія – дискримінаційні дії, публічно висловлені заклики, у тому числі в медіа, у літературних та мистецьких творах, що заперечують суб'єктність Української держави, української нації, боротьбу проти підкорення, експлуатації, асиміляції Українського народу, а також правомірність захисту політичних, економічних, культурних прав Українського народу, розвитку української національної державності, науки, культури, зневажають питомі етнокультурні ознаки українців, ігнорують українську мову та культуру.

символіка російської імперської політики – символіка, що включає, у тому числі, назви установ, організацій на території України, яким присвоєні імена або псевдоніми осіб, які брали участь або сприяли реалізації російської імперської політики (крім зображень, пам'ятників, пам'ятних знаків, написів, присвячених особам, пов'язаним із захистом політичних, економічних, культурних прав Українського народу, розвитком української національної державності, науки, культури); публічно, у тому числі в медіа, у літературних та інших мистецьких творах, підтримували, глорифікували або виправдовували російську імперську політику, закликали до русифікації чи українофобії (крім зображень, пам'ятників, пам'ятних знаків, написів, присвячених особам, пов'язаним із захистом політичних, економічних, культурних прав Українського народу, розвитком української національної державності, науки, культури); назви подій, пов'язаних із реалізацією російської імперської політики, назви російських міст та інших географічних, історичних та культурних об'єктів Російської Федерації, що не пов'язані безпосередньо із захистом політичних, економічних, культурних прав Українського народу, розвитком української національної державності, науки, культури або з культурою поневолених народів Російської Федерації.

Предмет експертизи: відповідність назви Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського вимогам Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» (далі – Закон).

Надання імені П.І. Чайковського попередниці Національної музичної академії України – Київській державній консерваторії – стало можливим лише внаслідок завоювання Росією України, знищення Української держави – Української Народної Республіки – та створення російської колоніальної адміністрації у формі владної вертикалі УСРР (далі УРСР).

Чайковський Петро Ілліч (1840-1893) – визначний російський композитор, яскравий представник музичного романтизму, педагог, диригент та музичний критик. Народився у Воткінську Вятської губернії Російської імперії (нині однойменне місто в Удмуртській Республіці РФ, близько 1300 км на схід від Москви). За етнічним походженням, П.І. Чайковський має російське (обидві бабусі – росіянки),

українське (дід по батьковій лінії), французьке та німецьке коріння (дід по материнській лінії). Більшу частину життя П.І. Чайковський провів у Росії, і його становлення як особистості відбувалося в російському середовищі. Під час написання вокальних творів П.І. Чайковський віддавав перевагу російським літературним джерелам: усі опери, кантати та переважна більшість камерно-вокальної музики складені саме на російські тексти. Це стосується і вокальної музики П.І. Чайковського, написаної на вірші Т.Г. Шевченка – насправді композитор не звертався до оригінальних текстів українського поета, а використовував російські переклади Л. Мея та І. Сурикова («Вечер» ор. 27 № 4 та «В огороде, возле броду» ор. 46 № 4 відповідно). Показова опера «Мазепа» П.І. Чайковського, дія якої відбувається напередодні поразки українського війська в Полтавській битві. Літературним джерелом для опери композитор обирає поему О.С. Пушкіна «Полтава». Згаданий літературний твір з'явився на противагу вже популярній на той час поемі В. Гюго й відображав імперське уявлення про українського гетьмана як «зрадника». Таким чином, опера «Мазепа» хоча сюжетно й пов'язана з українською тематикою, але є російською не тільки за мовою лібрето, але й за змістом. Національна самоідентифікація П.І. Чайковського яскраво засвідчена в його листі до Надії фон Мекк: «Щодо російського елемента в моїх творах, то, скажу Вам, що мені частенько доводилося працювати над твором, маючи на увазі опрацювання тієї чи тієї народної пісні, яка мені сподобалася. Інколи (як, наприклад, у фіналі нашої симфонії) це вдавалося зробити автоматично, цілком несподівано. Стосовно російського елемента в моїй музиці, тобто споріднених із народною піснею прийомів у мелодії та гармонії, то це стається внаслідок того, що я виріс на периферії, з ранніх дитячих років перейнявся незбагненою красою характерних рис російської народної музики, що я неймовірно люблю російський елемент у всіх його проявах, що, одним словом, я росіянин у цілковитому розумінні цього слова» (цит. за: П.И. Чайковский. Переписка с Н. Ф. фон-Мекк, 1876-1878. – Том 1. – Москва; Ленинград: Academia, 1934. – С. 235-238. – Електронний ресурс. Режим доступу: https://en.tchaikovsky-research.net/pages/Letter_778).

Таким чином, за походженням, творчістю, мовною та національною самоідентифікацією П.І. Чайковський є російським композитором.

Щодо зв'язку П. І. Чайковського з Національною музичною академією України

Попередниця Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського – Київська консерваторія – як вищий навчальний заклад з'явилася лише в 1913 р., тобто через 20 років після смерті композитора, отже, будь-які припущення щодо безпосередньої ролі П. І. Чайковського в заснуванні закладу безпідставні. До 1913 р. у Києві діяло музичне училище на базі заснованого 1863 року Київського відділення Імператорського російського музичного товариства. Показово, що в 1880 р. П. І. Чайковський відмовився від запрошення очолити «музичні справи київського відділення». У 1890 р. композитор відвідав концерт студентів Київського музичного училища та отримав на згадку срібний вінок від керівництва Київського РМТ; приїзд Чайковського було висвітлено в місцевій газеті, проте підвищенню статусу музичного училища візит не посприяв.

Під час відзначення 100-річного ювілею П. І. Чайковського, 9 травня 1940 р., згідно з рішенням Президії Верховної Ради УРСР, Ордена Леніна Київській державній консерваторії було присвоєно ім'я П. І. Чайковського. Кількома днями раніше, 7 травня, ім'я П. І. Чайковського було присвоєно й Московській консерваторії. Проте, якщо у випадку Московської консерваторії рішення мало історичне підґрунтя – П. І. Чайковський викладав у перші роки її діяльності, то у випадку Київської консерваторії, з огляду на викладене вище, такого історичного підґрунтя не було. Очевидно, що справжній мотив керівництва УРСР мав політичне підґрунтя: меморіалізація російського композитора в назві провідного музичного навчального закладу мала засвідчити як відданість Москві, так і визнання першості російської культури серед культур союзних республік. Указом Президента України Л. Д. Кучми від 05 вересня 1995 року № 817/95 Київську державну консерваторію імені П. І. Чайковського було реорганізовано в Національну музичну академію України імені П. І. Чайковського.

Ім'ям композитора названо провідні заклади культури та музичні події держави-агресора РФ:

- Московську державну консерваторію імені П. І. Чайковського (з 1940 р.);
- Большой симфонічний оркестр імені П. І. Чайковського (з 1993 р.);

- Концертну залу імені П. І. Чайковського Московської філармонії;
- Міжнародний конкурс імені П. І. Чайковського (проводять із 1958 р. з періодичністю раз на 4 роки).

Таким чином, на сьогодні П.І. Чайковський є чи не найвідомішим у світі російським композитором, а отже – символом російської культури та культурним маркером «руського міра». З огляду на історичну ретроспективу та реалії збройної агресії, яку проводить із 2014 року держава-агресор РФ проти України з метою ліквідації української державності та знищення самобутності українського народу, спроби «українізувати» російського композитора П. І. Чайковського та його творчість навіюють сприйняття української культури як вторинної і залежної від російської. Водночас вони працюють на штучну нівеляцію відмінності між українською та російською національними ідентичностями, що цілком вкладається в російську ідеологему про «єдиний народ» зі спільною історією та культурою і становить реальну загрозу для національної безпеки України.

З огляду на викладене вище, беручи до уваги політичні мотиви присвоєння в 1940 р. під час відзначення 100-річного ювілею П.І. Чайковського Київській державній консерваторії імені російського композитора П.І. Чайковського, яке (присвоєння) було втіленням *русифікації* – складової російської імперської політики, спрямованої на нав'язування використання російської мови, пропагування російської культури як вищих, порівняно з іншими національними мовами та культурами, витіснення з ужитку української мови, звуження українського культурного та інформаційного простору, **назва Національна музична академія України імені П. І. Чайковського, відповідно до частини першої статті 2 Закону, містить символіку російської імперської політики, а подальше функціонування цієї назви з використанням імені П.І. Чайковського є пропагандою російської імперської політики.**

Члени Експертної комісії Українського інституту національної пам'яті з питань визначення належності об'єктів до символіки російської імперської політики:

БАЧИНСЬКА Олена Анатоліївна

БРЕХУНЕНКО Віктор Анатолійович

ВЕРБИЧ Святослав Олексійович
ГЕНЕРАЛЮК Леся Станіславівна
ГРЕЧИЛО Андрій Богданович
НАУМОВ Сергій Олександрович
РУБЛЬОВ Олександр Сергійович
СОКИРКО Олексій Григорович
СКРИПНИК Анатолій Юрійович